

Токтомамбетова К.К.

ЖОЖ КЫЗМАТКЕРЛЕРИНИН ЖАНА СТУДЕНТТЕРИНИН ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК МЕНЧИК УКУКТАРЫ ЖАНА АЛАРДЫ КОРГОО МЕХАНИЗМДЕРИ

Токтомамбетова К.К.

ПРАВА И МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ РАБОТНИКОВ И СТУДЕНТОВ ВУЗА

УДК:339/456

В этой статье анализируются основные проблемы, связанные с осуществлением прав интеллектуальной собственности сотрудников и студентов высших учебных заведений.

In this article are analyzed the main problems associated with the implementation of intellectual property rights of staff and students of higher educational institutions.

Жогорку окуу жайларынын илимий-педагогикалык кызматкерлерине, о.э. жогорку курстардын студенттерине коюлуучу талаптар аркылуу илимий жана методикалык эмгектерди жол-жоболоштуруунун укуктук сабаттуулукка ээ болуусун алдын алат.

Билим берүү мекемесиндеги инновациялык жараяндардын катышуучусу катары окутуучулар дагы, студенттер дагы илимий, окуу жана методикалык эмгектерди түзүшөт.

Ошол эле учурда жарандык укуктун негиздерин, интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларына болгон жекече укуктарын начар билүү көптөгөн укук бузууларга алып келет.

Мында, маселе маалыматты укук ченемсиз колдонуу жөнүндө жүрүп жатат.

Бүгүнкү күндө, Кыргыз Республикасынын мыйзамдары башка бир авторго тиешелүү чыгарманын кээ бир элементтерине же үзүндүлөрүнө бекер шилтеме жана цитата келтирүүгө алардын укук ээлеринин макулдугусуз эле уруксат берип келет. КР ЖК 1065-беренесининде: «Башка бир автордун жарык көргөн чыгармасын жеке кызыкчылыктары үчүн анын авторунун уруксатысыз же авторго сый-акысыз эле колдонууга уруксат берилет, эгерде чыгарманы нормалдуу колдонууга жана автордун кызыкчылыктарына зыян келтирилбесе» деп айтылат[2].

Практикада, цитата же цитата келтирүү деп эсептөө үчүн кандайдыр бир тексттин үч-төрт сөзүн катарынан же сүйлөмдөрдү толугу менен колдонуу керекпи? же керек эмеспи? деген талаш суроолор пайда болот.

Мындай бөлүкчө цитата болуш үчүн атайын ыкма менен белгиленеши керек.

Эреже боюнча, кыргыз же орус тилинде цитата келтирилип жаткан текст тырмакчага алынып, кайсыл булактан алынып жаткандыгына шилтеме берилет.

Публикациялоонун милдеттүү шарттары да бар: окумуштуунун макаласында, монографиясында башка авторлордун илимий эмгектеринин фрагмент-

терине илимий цитата келтирүү [3].

Аталган шарттарды сактабоо, б.а. цитата келтирүүнүн же библиографиялык берилиштерге укук ченемдүү мамиле кылбоо педагогикалык кызматкерлердин да, студенттердин төмөнкү маалыматтык маданиятынан кабар берет. Электрондук технологиялар илимий эмгектерди аралыктан (дистанттык түрдө) колдонууга жол ачат, дүйнөлүк жогорку окуу жайлардын китепканаларынын, илимий борборлорунун фонддорун колдонууга мүмкүндүк берет. Бирок, монетанын экинчи тарабы да бар – бирөөлөрдүн илимий эмгектеринин жетишкендиктерин урдоо. Бул көрүнүш илимий басылмалардын санынын төмөндөшүнө алып келет жана илимий цитаталоонун индексине таасир этет [4].

Ар түрдүү маалымат менен иштегендер жана алардын негизинде интеллектуалдык продукт жараткандардын баары аталган продукту коргоо боюнча чараларды колдонуусу абзел.

Ал үчүн билим берүү мамилелеринин бардык катышуучулары интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжасы деген эмне экенин билип алуусу зарыл. 1037-берене талашсыз тизмени берет.

Бул – илимдин, адабияттын жана искусствонун чыгармалары; электрондук эсептөө машиналарынын программалары; маалыматтар базасы; аткаруулар; фонограммалар; радио жана теле көрсөтүү кабелдери аркылуу обого кабар жөнөтүү; ойлоп табуулар; пайдалуу моделдер; өндүрүштүк үлгүлөр; селекциялык жетишкендиктер; интегралдык микро схемалардын топологиялары; өндүрүштүн купуя сырлары (ноу-хау); фирмалык аталыштар; товардык белгилер жана тейлөө белгилери; товарлардын чыгуу жайларынын аталыштары; коммерциялык белгилөөлөр.

Ал эми педагогдун интеллектуалдык менчигинин объектиси болуп илимий жана методикалык публикациялар (китептер, окуу колдонмолор, иштелмелер, методикалык материалдар, сабактардын конспектилери, практикумдар, жумушчу программалар), маалыматтардын электрондук базалары ж.б. эсептелээри талашсыз.

Ал эми студенттердин интеллектуалдык ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгына төмөнкү автордук эмгектерди кошууга болот: макалалар, компьютердик программалар, дипломдук жумуштар.

Аталган объекттердин баарына мүлктүк деп аталуучу өзгөчөлөнгөн интеллектуалдык укуктар таанылат, ал эми, КР ЖК тиешелүү беренелеринде, жеке мүлктүк эмес жана башка укуктар колдонулат.

Билим берүү мамилелеринин субъекттери өз укуктарын ишке ашыруу үчүн укуктук талаада

интеллектуалдык укукту коргоо ыкмаларын: чыгымдарды ордуна коюуну, моралдык чыгымды компенсациялоону колдонууну, о.э. укук бузуулар үчүн кылмыш, административдик, жарандык-укуктук, дисциплинардык жоопкерчиликтер бар экенин билүүсү зарыл.

Улуттук аттестациялык комиссия учурда «Электрондук улуттук аттестациялык комиссия» долбоорун ишке ашырууда, анда илимий диссертациялардын, макалалардын, монографиялардын тексттериндеги автордук укук бузууларды ж.б. көйгөйлөрдү табуу боюнча жумуш алып барат. Ал, диссертациялык, дипломдук жумуштар сыяктуу квалификациялык эмгектердин оригиналдуулугун текшерүү системасын текшерүү үчүн жакшы негиз боло алат. Кийинчерээк жогорку окуу жайларында рефераттар, курстук иштер текшериле баштайт [5].

Учурда «Электрондук Өкмөт» долбоорунун чегинде аталган маселени эксперттердин катышуусунда кызыкдар тараптар талкуулап жатат.

Биздин көз карашыбызда, бүтүрүп чыгаруу, о.э. интеллектуалдык ишмердүүлүктүн натыйжаларын колдонуу боюнча жумуштар авторлордун катышуусунда методикалык жумуштар, басып чыгаруу жол-жоболорун түшүндүрүү, каттоо, таркатуу сыяктуу жумуштар менен коштолуусу абзел [6].

Жогорку окуу жайында автордук укукту жана интеллектуалдык менчикти коргоо боюнча алектен-

ген адистерди жаратуу максатка ылайыктуу. Алар интеллектуалдык менчикти түзүүнүн жана анын натыйжаларын колдонуунун маселелерин ыкчам чечише алышат эле.

Адабияттар:

1. Степанова А.В. Интеллектуальные права как совокупность имущественных и личных неимущественных прав – диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук / Волгоград, 2006
2. *Гражданский кодекс КР. Часть II, 2009* // Нормативные акты КР.-Б., 2000 [изм. доп. 03.08.13. № 186]. [Электронный ресурс] www.toktom.kg.
3. Брукинг А. Интеллектуальная собственность / Пер. с англ. Под ред. Л. Н. Ковалик.– СПб.: Питер, 2001.– 288 с.
4. Афанасьев А.В. Интеллектуальная собственность и авторское право в Интернете // Имущественные отношения в РФ. - 2006. - № 2
5. Евдокимова В.Н. Особенности правового регулирования ноу-хау // Патенты и лицензии. – 1999. - № 7. – С.7
6. <http://www.vak.kg>
7. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). *Учебник для вузов.* – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА – М), 2000. – 480 с.
8. Макарова Т.В., Устинова Л.Н. Методика оценки программного обеспечения. – М.: РИИС, 2000
9. Борохович Л., Монастырская А., Трохова М. Ваша интеллектуальная собственность. – СПб: Питер, 2001. – 416 с.

Рецензент: д.ю.н. Кулдышова Ч.